

Recommendation of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism

Unofficial translation into Dutch

Recommandation du Comité des Ministres aux États membres sur la prévention et la lutte contre le sexisme

Traduction non officielle en néerlandais

Aanbeveling van het Comité van Ministers aan de lidstaten over het voorkomen en bestrijden van seksisme

© Council of Europe [March 2019], original English and French versions

© [your establishment] [Month, year], [language] translation

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe [mars 2019], versions originales en anglais et français

© [votre établissement] [mois, année], [langue] traduction

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

Aanbeveling CM/Rec(2019)1 van het Comité van Ministers aan de lidstaten over het voorkomen en bestrijden van seksisme¹

*(aangenomen door het Comité van Ministers op 27 maart 2019
op de 1342e vergadering van de afgevaardigden van de ministers)*

Het Comité van Ministers, overeenkomstig artikel 15.b van het Statuut van de Raad van Europa,

Eraan herinnerend dat gendergelijkheid van cruciaal belang is voor de bescherming van de mensenrechten, de werking van de democratie en goed bestuur, de eerbiediging van de rechtsstaat en de bevordering van het welzijn voor iedereen, dat het gelijke rechten voor vrouwen en mannen, meisjes en jongens, alsmede dezelfde zichtbaarheid, empowerment, verantwoordelijkheid en deelname op alle gebieden van het openbare en het privéleven met zich meebrengt, en dat het een gelijke toegang tot en verdeling van de middelen tussen vrouwen en mannen impliceert, zoals bepaald in de Strategie voor gendergelijkheid 2018-2023 van de Raad van Europa;

Eraan herinnerend dat discriminatie op grond van geslacht en/of gender de mensenrechten schendt en een belemmering vormt voor de uitoefening van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, zoals erkend door het *Committee on the Elimination of Discrimination against Women* (het CEDAW-comité) van de VN in zijn algemene aanbeveling nr. 28 betreffende de kernverplichtingen van de Staten die partij zijn overeenkomstig artikel 2 van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen;

Eraan herinnerend dat seksisme een uiting is van historisch ongelijke machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen, wat leidt tot discriminatie en de volledige ontplooiing van vrouwen in de samenleving verhindert;

Erop wijzend dat seksisme wijdverbreid en alomtegenwoordig is in alle sectoren en samenlevingen;

Bevestigend dat seksisme wordt versterkt door genderstereotypen die van invloed zijn op vrouwen en mannen, meisjes en jongens, en haaks staan op het bereiken van gendergelijkheid en een inclusieve samenlevingen;

Erop wijzend dat seksisme een belemmering vormt voor de empowerment van vrouwen en meisjes, die onevenredig getroffen worden door seksistisch gedrag; en verder opmerkend dat genderstereotypen en inherente vooroordelen bepalend zijn voor de normen, het gedrag en de verwachtingen van mannen en jongens, en dus leiden tot seksistische handelingen;

Bezorgd dat seksisme verband houdt met geweld tegen vrouwen en meisjes, waarbij daden van “dagelijks” seksisme deel uitmaken van een continuüm van geweld dat een klimaat van intimidatie, angst, discriminatie, uitsluiting en onveiligheid creëert dat kansen en vrijheid beperkt;

Erop wijzend dat vrouwen en meisjes het slachtoffer kunnen zijn van meervoudige en intersectionele vormen van discriminatie en geconfronteerd kunnen worden met seksisme in combinatie met andere normen of gedragingen die discriminerend, haatdragend of schadelijk zijn;

¹ Toen deze aanbeveling werd aangenomen en overeenkomstig artikel 10.2c van het reglement voor de vergaderingen van de afgevaardigden van de ministers, behield de vertegenwoordiger van de Russische Federatie zich het recht van zijn regering voor om al dan niet gevolg te geven aan de aanbeveling, in het bijzonder met lid 3 van de preambule, waarbij het gebruik van de term “gender” werd verworpen, aangezien de Russische wetgeving het begrip “gender” niet bevat en er op internationaal niveau geen algemeen aanvaarde definitie van de term “gender” bestaat. Voorts is de Russische Federatie van mening dat inter- en transseksuelen niet onder het toepassingsgebied van de aanbeveling vallen.

Er zich van bewust zijnde dat seksisme en seksistisch gedrag op individueel, institutioneel en structureel niveau worden gepleegd, en er op alle drie de niveaus schadelijke gevolgen kunnen worden ervaren, en dat er daarom op alle niveaus maatregelen ter voorkoming en bestrijding van seksisme moeten worden genomen;

Herinnerend aan het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW) van de Verenigde Naties uit 1979, dat van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag verlangt dat zij alle passende maatregelen nemen om “het sociale en culturele gedragspatroon van de man en de vrouw te veranderen ten einde te komen tot de uitbanning van vooroordelen, van gewoonten en van alle andere gebruiken, die zijn gebaseerd op de gedachte van de minderwaardigheid of meerderwaardigheid van één van beide geslachten of op de stereotiepe rollen van mannen en vrouwen”;

Rekening houdende met de doelstellingen van de Verklaring en het Actieplatform van Beijing aangenomen op de Vierde Wereldvrouwenconferentie van de Verenigde Naties (1995), en in het bijzonder het rapport van de in 2014 door de Economische Commissie van de Verenigde Naties georganiseerde Regionale Evaluatiebijeenkomst van Peking+20, die erop wees dat “discriminerende stereotypen nog steeds wijdverbreid zijn en van invloed zijn op het onderwijs en de deelname van vrouwen aan het economische en openbare leven”;

Rekening houdende met de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties, met inbegrip van duurzame ontwikkelingsdoelstelling 5 (“Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes”), duurzame ontwikkelingsdoelstelling 16 (“Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en toegankelijke instellingen uit”) en duurzame ontwikkelingsdoelstelling 4 (“Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen”), die universeel van toepassing zijn;

Rekening houdende met het Verdrag inzake de rechten van het kind van de Verenigde Naties (1989) en het verbod op discriminatie op grond van het geslacht van het kind of het geslacht van zijn ouder of wettelijke voogd;

Herinnerend aan het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (ETS nr. 5) en het verbod op discriminatie bij de uitoefening van de mensenrechten;

Eraan herinnerend dat de bestrijding van genderstereotypen en seksisme en het verzekeren van de integratie van een gendergelijkheidsperspectief in al het beleid en maatregelen, prioritaire doelstellingen zijn in de strategiedocumenten en aanbevelingen inzake gendergelijkheid van de Raad van Europa;

Eraan herinnerend dat het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (CETS nr. 210, Verdrag van Istanbul) van de partijen vraagt “om veranderingen in de sociale en culturele gedragspatronen van vrouwen en mannen te stimuleren teneinde vooroordelen, gewoonten, tradities en alle andere praktijken gebaseerd op het idee dat vrouwen inferieur zouden zijn of op stereotype rollen van vrouwen en mannen uit te bannen”, en dat het Verdrag van Istanbul de partijen ook verplicht om stalking strafbaar te stellen en de nodige maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat seksuele intimidatie strafbaar is of dat er andere wettelijke sancties gelden;

Rekening houdende met het Europees Sociaal Handvest (ETS nr. 35, ETS nr. 163 [herzien]) en zijn bepalingen inzake gelijke kansen, non-discriminatie en het recht op waardigheid op het werk;

Eraan herinnerend dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in zijn jurisprudentie heeft herhaald dat de bevordering van gendergelijkheid vandaag een belangrijk doel is in de lidstaten van de Raad van Europa en dat een verwijzing naar tradities, algemene veronderstellingen of heersende maatschappelijke opvattingen onvoldoende rechtvaardiging is voor een verschil in behandeling op grond van geslacht. Bovendien heeft het Hof aangegeven dat genderstereotypen, zoals de perceptie van vrouwen als primaire kinderverzorgers en mannen als primaire kostwinners, op zich geen verschil in behandeling kunnen rechtvaardigen;

Herinnerend aan de volgende aanbevelingen van het Comité van Ministers aan de lidstaten: CM/Rec(2007)13 over gender mainstreaming in het onderwijs; CM/Rec(2007)17 over standaarden en mechanismen van gendergelijkheid; CM/Rec(2013)1 over gendergelijkheid en media; en CM/Rec(2017)9 over gendergelijkheid in de audiovisuele sector;

Verwijzend naar de Algemene Beleidsaanbeveling nr. 15 met betrekking tot de strijd tegen haatspraak, aangenomen door de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) in december 2015, die seksistische haatspraak omvat;

Rekening houdende met de Strategie Kinderrechten van de Raad van Europa (2016-2021), waarin de nadruk wordt gelegd op de noodzaak om discriminatie en geweld, in het bijzonder seksueel geweld, te bestrijden en de nood om de gelijkheid tussen meisjes en jongens te bevorderen, onder meer door stereotypen, seksisme en overseksualisering, in het bijzonder in de media en het onderwijs, te blijven aanpakken;

Rekening houdende met de Strategie voor internetbeheer 2016-2019 van de Raad van Europa en diens oproep om toezicht te houden om iedereen, in het bijzonder vrouwen en kinderen, te beschermen tegen onlinemisbruik, met inbegrip van cyberstalking, seksisme en bedreigingen met seksueel geweld;

Herinnerend aan de resoluties 2119 (2016), 2144 (2017) en 2177 (2017) van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, respectievelijk over de "Bestrijding van de overseksualisering van kinderen", de "Beëindiging van cyberdiscriminatie en online haat" en de "Beëindiging van seksueel geweld en intimidatie van vrouwen in de openbare ruimte";

Steunend op de resultaten van de implementatie van bovengenoemde instrumenten en documenten op internationaal, nationaal, regionaal en lokaal niveau, met inbegrip van de verwezenlijkingen en uitdagingen;

Indachtig dat, ondanks het bestaan van normen op internationaal, nationaal en regionaal niveau die het principe van gendergelijkheid garanderen, er nog steeds een kloof bestaat tussen die normen en de praktijk, tussen de jure en de facto gendergelijkheid;

Erkennend dat de prevalentie van verschillende verschijningsvormen van seksismenauw samenhangt met de aanhoudende problemen bij het bereiken van gendergelijkheid, en wensend om seksisme aan te pakken als een cruciale oorzaak en gevolg van genderongelijkheid;

Erop wijzend dat het ontbreekt aan een internationaal overeengekomen definitie van "seksisme" en aan een specifiek rechtsinstrument om dat aan te pakken;

Ernaar strevend om een Europa te creëren dat vrij is van seksisme en zijn verschijningsvormen,

Beveelt de regeringen van de lidstaten aan om:

1. Maatregelen te nemen ter voorkoming en bestrijding van seksisme en zijn verschijningsvormen in de publieke en privésfeer, en de relevante belanghebbenden aan te moedigen om passende wetgeving, beleidsmaatregelen en programma's in te voeren voortbouwend op de definitie en richtsnoeren bijgevoegd bij deze aanbeveling;
2. Toezicht te houden op de vooruitgang van de implementatie van deze aanbeveling en de bevoegde stuurgroep(en) van de Raad van Europa op de hoogte te houden van de genomen maatregelen en de op dit gebied geboekte vooruitgang;
3. Ervoor te zorgen dat deze aanbeveling, met inbegrip van de bijlage, wordt vertaald en (in toegankelijke vorm) onder de relevante autoriteiten en belanghebbenden wordt verspreid.

Bijlage bij aanbeveling CM/Rec(2019)1**Richt snoeren voor de preventie en bestrijding van seksisme: uitvoeringsmaatregelen****Definitie**

Voor de toepassing van deze aanbeveling, wordt onder seksisme verstaan:

Alle handelingen, gebaren, visuele voorstellingen, gesproken of geschreven woorden, praktijken of gedrag gebaseerd op het idee dat een persoon of een groep personen op grond van hun geslacht minderwaardig is, die zich voordoen in de publieke of private sfeer, zowel online als offline, met de volgende doelen of gevolgen:

- i. de schending van de inherente waardigheid of rechten van een persoon of een groep personen; of
- ii. de veroorzaking van fysieke, seksuele, psychische of sociaaleconomische schade of leed aan een persoon of een groep personen; of
- iii. de creatie van een intimiderende, vijandige, neerbuigende, vernederende of beledigende omgeving; of
- iv. de belemmering van de autonomie en de volledige verwezenlijking van de mensenrechten van een persoon of een groep personen; of
- v. het behoud en de versterking van genderstereotypen.²

Context

De noodzaak om komaf te maken met seksisme, seksistische normen en gedragingen en seksistische uitlatingen is impliciet aanwezig in een aantal internationale en regionale instrumenten. Zowel het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (CETS nr. 210, Verdrag van Istanbul) als het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW) van de Verenigde Naties erkennen een continuüm tussen genderstereotypen, genderongelijkheid, seksisme en geweld tegen vrouwen en meisjes. Zo staan handelingen van “alledaags” seksisme in de vorm van ogenschijnlijk onbeduidend of onbelangrijk seksistisch gedrag, commentaar en grappen aan de ene kant van het continuüm. Die handelingen zijn echter vaak vernederend en dragen bij tot een sociaal klimaat waarin vrouwen worden vernederd, hun zelfrespect wordt verminderd en hun activiteiten en keuzes worden beperkt, waaronder op het werk, in de private, publieke of online sfeer. Seksistisch gedrag, zoals met name seksistische haatspraak, kan escaleren of aanzetten tot openlijk beledigende en bedreigende handelingen, met inbegrip van seksueel misbruik of geweld, verkrachting of mogelijk dodelijke acties. Andere gevolgen kunnen het verlies van middelen, zelfbeschadiging of zelfmoord zijn. Seksisme aanpakken maakt dus deel uit van de positieve verplichting van de staten om de mensenrechten en de gendergelijkheid te waarborgen en geweld tegen vrouwen en meisjes te voorkomen overeenkomstig de internationale mensenrechtenwetgeving en, voor de staten die partij zijn, het Verdrag van Istanbul.

Seksisme en seksistisch gedrag leiden tot fysieke, seksuele, psychologische of sociaaleconomische schade en hebben een gedifferentieerde impact op verschillende sectoren van de bevolking. Vrouwen en meisjes worden onevenredig zwaar getroffen door dergelijk gedrag. Seksisme en seksistisch gedrag vormen een belemmering voor de empowerment en vooruitgang van vrouwen en meisjes; de uitbanning van seksisme en seksistisch gedrag zou iedereen ten goede komen: vrouwen, meisjes, mannen en jongens.

Seksisme en seksistisch gedrag komen voor in alle menselijke activiteiten, ook in cyberspace (internet en sociale media). Het gedrag kan individueel of collectief worden ervaren door een persoon of een groep personen, ook al was noch de persoon noch de groep rechtstreeks het doelwit, bijvoorbeeld door middel van seksistische reclame of het plaatsen van foto's van naakte vrouwen op de werkplek. De drie niveaus van bestendigen en ervaren van seksisme zijn: individueel, institutioneel (bijvoorbeeld het gezin, werk of opleiding) en structureel (bijvoorbeeld via maatschappelijke genderongelijkheid, sociale normen en gedrag). Seksisme kan iemand het

² “Genderstereotypen zijn vooropgezette sociale en culturele patronen of ideeën waarbij vrouwen en mannen kenmerken en rollen toegewezen krijgen die door hun geslacht worden bepaald en beperkt. Genderstereotypen vormen een ernstige belemmering voor het bereiken van echte gendergelijkheid en leiden tot discriminatie op grond van geslacht. Dergelijke stereotypen kunnen de ontwikkeling van de natuurlijke talenten en capaciteiten van meisjes en jongens, vrouwen en mannen, hun onderwijs- en beroepsvoorkeuren en -ervaringen en hun kansen in het leven in het algemeen beperken.” (Raad van Europa Strategie voor Gendergelijkheid 2018-2023, Strategische doelstelling 1)

zwijgen opleggen wanneer individuen en groepen er geen melding van maken of er niet over klagen uit angst om niet serieus te worden genomen, te worden verstoten of er zelf verantwoordelijk voor te worden gehouden.

Het internet heeft een nieuwe dimensie gegeven aan de uiting en overdracht van seksisme, in het bijzonder van seksistische haatspraak, aan een groot publiek, ook al liggen de wortels van seksisme niet in de technologie, maar in de hardnekkige genderongelijkheid. Daarnaast hebben sociale fenomenen zoals de #MeToo-campagne en de reeks acties en beleidsmaatregelen die deze campagne in verschillende delen van de wereld in gang heeft gezet (sinds 2017), ook in lidstaten van de Raad van Europa, aangetoond dat seksisme alomtegenwoordig is en er strengere maatregelen nodig zijn om het te bestrijden.

Seksisme en seksistisch gedrag zijn geworteld in genderstereotypen en versterken ze. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens is van mening dat “het probleem met de stereotypering van een bepaalde groep in de samenleving is dat het de geïndividualiseerde evaluatie van hun capaciteiten en behoeften verbiedt”³. Genderstereotypen versterken ongelijke sociale machtsstructuren en hebben een negatieve impact op de toewijzing van middelen tussen vrouwen en mannen. Voorbeelden daarvan zijn de aanhoudende loonkloof tussen mannen en vrouwen en de pensioenkloof in de lidstaten. Genderstereotypen zijn dus sociale constructies van de “gepaste” rollen voor vrouwen en mannen, die bepaald worden door culturele vooroordelen, gebruiken, tradities en in veel gevallen interpretaties van religieuze overtuigingen en praktijken. Vrouwen die hun “juiste” plaats in de samenleving betwisten of ervan afwijken, kunnen worden geconfronteerd met seksisme en misogynie, en mannen die de dominante perceptie van mannelijkheid in twijfel trekken, kunnen te maken krijgen met seksisme.

Intersectionaliteit, situationele kwetsbaarheden en verzwarende omstandigheden

Vrouwen en mannen kunnen te maken krijgen met verschillende en intersectionele vormen van seksisme, gebaseerd op een reeks andere factoren, waaronder, maar niet beperkt tot, etniciteit, minderheids- of inheemse status, leeftijd, godsdienst, vluchtelingen- of migrantenstatus, handicap, burgerlijke staat, sociale afkomst, genderidentiteit, seksuele geaardheid of seksualiteit. Zij kunnen zich in kwetsbaardere situaties bevinden of het doelwit zijn van verschillende seksistische handelingen in verschillende omgevingen, zoals jonge vrouwen en vrouwen die actief zijn in een overwegend mannelijke omgeving, bijvoorbeeld in het bedrijfsleven, de financiële wereld, het leger of de politiek. Vrouwen in machts- of gezaghebbende functies, met inbegrip van publieke figuren, zijn ook een bijzonder doelwit voor seksisme, omdat ze worden beschouwd als afwijkend van de sociale gendernormen die vrouwen uitsluiten van de openbare ruimte of het openbaar gezag. Interseksuele en transseksuele personen worden geconfronteerd met bijkomende en/of grotere uitdagingen op het gebied van seksisme.

Sommige omstandigheden kunnen de ernst of de impact van seksistisch gedrag vergroten of het vermogen van het slachtoffer om te reageren beïnvloeden. Van dergelijke verzwarende omstandigheden is sprake wanneer seksistische handelingen of woorden plaatsvinden in een hiërarchische of afhankelijke relatie, in het bijzonder op het werk, in een educatieve of medische context, in het kader van (openbare) diensten of in handelsrelaties. Seksisme is vooral schadelijk wanneer de dader zich in een machts-, gezags- of invloedrijke positie bevindt, zoals een politicus, een opiniemaker of een bedrijfsleider. Een andere verzwarende factor is een groot (potentieel) bereik van de seksistische woorden of daden, met inbegrip van de wijze van overdracht, het gebruik van sociale of reguliere media en de mate van herhaling.

I. Algemene instrumenten en maatregelen voor de aanpak van seksisme

Maatregelen ter voorkoming en bestrijding van seksisme zijn er in de eerste plaats op gericht om gedrags- en culturele veranderingen op individueel, institutioneel en structureel niveau te bewerkstelligen.

Instrumenten ter voorkoming en bestrijding van seksisme kunnen bestaan uit wetgevende, uitvoerende, administratieve, budgettaire en regelgevende instrumenten, naast plannen, beleid en programma's. Lidstaten moeten de instrumenten kiezen die het best passen bij hun eigen context en de doelstelling van de specifieke maatregel. Er zijn verschillende instrumenten nodig om enerzijds onbewuste vooringenomenheid en anderzijds doelbewust seksistisch gedrag aan te pakken. Het eerste kan worden aangepakt door middel van

³ Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal, verzoekschrift nr. 17484/15, arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 25 juli 2017, paragraaf 46.

bewustmaking, opleiding en educatie, terwijl er strengere maatregelen nodig zijn om een einde te maken aan doelbewust en hardnekkig seksistisch gedrag en seksistische haatspraak. Wetgeving inzake seksisme, met inbegrip van definities; een gebruikershandleiding; en een indicatie van de verhaal- en herstelmogelijkheden voor de slachtoffers, en van de risico's en de gevolgen voor de daders, zijn belangrijke opties die moeten worden overwogen.⁴

De staten moeten gebruikmaken van bestaande instrumenten en ervoor zorgen dat ze op een doeltreffende manier worden toegepast of, waar gepast, nieuwe instrumenten beschikbaar stellen om te beschermen tegen seksistisch gedrag en het te voorkomen, om overtreders te vervolgen en te bestraffen en om slachtoffers schadeloos te stellen.

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht de volgende maatregelen te bestuderen ter ondersteuning van de uitvoering van deze aanbeveling.

I.A. Wetgeving en beleid

I.A.1. Een hervorming van de wetgeving overwegen die seksisme veroordeelt en seksistische haatspraak definieert en criminaliseert.

I.A.2. Bij het opstellen van wetgeving en beleid ter bestrijding van seksisme moeten met elkaar kruisende factoren, verschillen tussen vrouwen, situationele gevoeligheden en verzwarende omstandigheden worden erkend en in aanmerking genomen worden.

I.A.3. Ontwikkelen en investeren in een alomvattende openbare infrastructuur die dient als platform voor de empowerment van vrouwen en gendergelijkheid, en een beleidskader ontwikkelen voor de uitbanning van seksisme en stereotypen die discrimineren op basis van gender, met gerichte doelstellingen, benchmarks, tijdschema's, voortgangs- en resultaatindicatoren en een monitoring- en evaluatiemechanisme om de impact van de ondernomen stappen te beoordelen.

I.A.4. De deelname van het maatschappelijk middenveld aanmoedigen, in het bijzonder niet-gouvernementele vrouwenorganisaties, religieuze en gemeenschapsleiders, advocaten- en rechtersorganisaties en vakbonden, aan de ontwikkeling van beleid en wettelijke kaders ter bestrijding van seksisme, teneinde de samenwerking te bevorderen en ervoor te zorgen dat zij betrokken zijn bij de uitvoering van deze maatregelen.

I.A.5. Het werk van relevante maatschappelijke middenveldorganisaties op alle niveaus erkennen, aanmoedigen en ondersteunen, in het bijzonder van niet-gouvernementele vrouwenorganisaties, die actief zijn op het gebied van de bestrijding van seksisme op alle gebieden (in het bijzonder die welke in deel III hieronder worden behandeld) en doeltreffende samenwerkingen met die organisaties tot stand brengen.

I.A.6. Betrokken overheidsinstanties en -diensten, bijvoorbeeld ombudsdiensten, commissies voor gelijke behandeling, wetgevende vergaderingen, nationale mensenrechteninstellingen, overheidsbedrijven en klachteninstanties, aanmoedigen om gedragscodes of richtsnoeren inzake seksisme op te stellen en toe te passen, in overeenstemming met een alomvattend beleid voor de uitbanning van seksisme, en die activiteiten van voldoende middelen voorzien.

I.A.7. Overwegen om een instantie voor de gendergelijkheid of een andere officiële instelling aan te wijzen die verantwoordelijk is voor het toezicht op en de evaluatie van het beleid en de maatregelen voor de uitbanning van seksisme in het openbare en privéleven. Een dergelijk orgaan moet de nodige autoriteit en middelen krijgen om die taken uit te voeren.

I.A.8. Passende rechtsmiddelen voorzien voor slachtoffers van seksistisch gedrag.

I.A.9. Opleidingsprogramma's opstarten voor mensen die werken met slachtoffers en daders van gendergerelateerde en seksuele misdrijven.

⁴ Bijvoorbeeld, "Anti-Seksisme – Gebruiksaanwijzing", Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, België, beschikbaar in het Frans op http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/79%20-%20Anti-sexisme%20mode%20emploi_FR.pdf.

I.A.10. Overwegen om niet-strafrechtelijke sancties op te leggen, bijvoorbeeld het intrekken van financiële en andere vormen van steun aan overheidsinstanties of andere organisaties die het nalaten seksisme en seksistisch gedrag, en seksistische haatspraak in het bijzonder, aan de kaak te stellen.

I.B. Sensibiliseringsmaatregelen

I.B.1. Snelle reacties aanmoedigen van publieke figuren, met name politici, religieuze, economische en gemeenschapsleiders en anderen die in staat zijn om de publieke opinie te vormen, om seksisme en seksistisch gedrag te veroordelen en de waarden van gendergelijkheid positief te versterken.

I.B.2. Onderzoek opstarten, ondersteunen en financieren, met inbegrip van gezamenlijk onderzoek tussen lidstaten, dat systematische en naar geslacht en leeftijd uitgesplitste gegevens oplevert over het voorkomen en de negatieve gevolgen van seksisme en uitingen daarvan, onder meer over seksisme en seksuele intimidatie op het werk, seksistische haatspraak, doelwitten, daders, overdrachtsmiddelen, media en reacties van het publiek. Dergelijke gegevens regelmatig en op grote schaal verspreiden onder de relevante publieke overheden, onderwijsinstellingen en het publiek.

I.B.3. Middelen toewijzen voor de financiering van doeltreffende communicatie- en sensibiliseringscampagnes over het verband tussen seksisme en geweld tegen vrouwen en meisjes, en organisaties financieren die slachtoffers ondersteunen.

I.B.4. Regelmatige nationale sensibiliseringsinitiatieven op alle niveaus en via diverse vormen van media (bijvoorbeeld de productie van handboeken, richtsnoeren, videoclips op het internet en in de reguliere media, de invoering van een nationale dag tegen seksisme, de oprichting van musea ter ere van gendergelijkheid en de rechten van de vrouw) ontwerpen, uitvoeren en bevorderen. Die initiatieven moeten erop gericht zijn de bevolking in het algemeen, en ouders in het bijzonder, bewuster te maken van en meer inzicht te verschaffen in de verschillende vormen van seksisme, met inbegrip van verschijnselen als “mansplaining”⁵, de manier waarop ze het kunnen voorkomen en erop kunnen reageren, en de schade die zij berokkenen aan individuen en de samenleving, met inbegrip van meisjes en jongens.

I.B.5. Ervoor zorgen dat op maat gemaakte, permanente opleiding en training voor opleiders op alle gebieden en op alle onderwijsniveaus wordt opgesteld en ingevoerd, ook in onderwijsinstellingen, voor HR-personeel in de publieke en private sector en in beroepsopleidingsinstellingen (bijvoorbeeld in de media, de militaire, medische en juridische sector en in boekhoudings-, management- en bedrijfsscholen) over gendergelijkheid, de betekenis van genderstereotypen, hoe seksisme en vooroordelen kunnen worden herkend en aangepakt en hoe stereotypen in twijfel moeten worden getrokken.

I.B.6. Ervoor zorgen dat leerboeken, opleidingsmateriaal en lesmethoden die door/voor leerlingen van alle leeftijdsgroepen en in alle vormen van onderwijs en opleiding (te beginnen met kleuteronderwijs) worden gebruikt, gecontroleerd worden op seksistische taal, illustraties en genderstereotypen, en ze zodanig aanpassen dat ze gendergelijkheid actief bevorderen.⁶

I.B.7. Een gendergelijkheidsperspectief bevorderen, alsmede de ontwikkeling van kritisch denken voor het tegengaan van seksisme in de inhoud, taal en illustraties van speelgoed, strips, boeken, televisie, video- en andere spelletjes, online-inhoud en films, met inbegrip van pornografie, die bepalend zijn voor de houding, het gedrag en de identiteit van meisjes en jongens.

I.B.8. Regelmatig sensibiliseringscampagnes promoten en voeren over de constructie van vrouwelijkheid en mannelijkheid en wat het betekent om een vrouw/meisje en een man/jongens te zijn in de hedendaagse samenleving, bijvoorbeeld via de media, gratis openbare lezingen en debatten.

⁵ Mansplain (werkwoord, informeel): iets uitleggen aan een vrouw (door een man) op een manier die als neerbuigend, betuttelend, overmoedig of overdreven vereenvoudigd kan worden gezien of waardoor wordt aangenomen dat de gesprekspartner geen kennis van het onderwerp heeft.

⁶ Artikel 10.c van de CEDAW schrijft het volgende voor: “uitbanning van elke stereotiepe opvatting van de rol van mannen en vrouwen op alle niveaus en in alle vormen van onderwijs ... in het bijzonder door de herziening van leerboeken en onderwijsprogramma's en door de aanpassing van onderwijsmethodes”.

I.B.9. De samenwerking tussen professionals (bijvoorbeeld journalisten, opleiders en wetshandhavers) en middenveldorganisaties aanmoedigen om goede praktijken op het gebied van preventie en bestrijding van seksisme vast te stellen en uit te wisselen.

I.B.10. Structuren opzetten die voor iedereen, en in het bijzonder voor jongeren, toegankelijk zijn om hun deskundig advies te geven over de preventie, bestrijding en reactie op seksisme.

II. Specifieke instrumenten en maatregelen om seksisme en seksistisch gedrag in specifieke doelgebieden aan te pakken

Sommige sectoren zijn bijzonder gevoelig voor seksisme en/of specifieke vormen van seksistisch gedrag; het is daarom van cruciaal belang om, naast de algemeen toepasbare aanbevolen maatregelen en instrumenten uit het vorige deel, gerichte maatregelen te nemen om seksisme op deze gebieden te voorkomen en te bestrijden.

II.A. Taal en communicatie

Taal en communicatie zijn essentiële onderdelen van gendergelijkheid en “mogen de hegemonie van het mannelijke model niet ophemelen”.⁷ Niet-stereotiepe communicatie is een goede manier om mensen voor te lichten, bewust te maken en seksistisch gedrag te voorkomen. Dat omvat het uitbannen van seksistische uitdrukkingen, het gebruik van de vrouwelijke en mannelijke of genderneutrale vormen van titels, het gebruik van de vrouwelijke en mannelijke of genderneutrale vormen bij het aanspreken van een groep, het diversifiëren van de vertegenwoordiging van vrouwen en mannen, en het waarborgen van de gelijkheid van beiden zowel in visuele als andere voorstellingen.

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.A.1. Bestaande relevante aanbevelingen van het Comité van Ministers van de Raad van Europa aan de lidstaten bevestigen en uitvoeren, met inbegrip van Aanbeveling Nr. R (90) 4 inzake de uitbanning van seksistisch taalgebruik, en Aanbeveling [CM/Rec\(2007\)17](#) inzake normen en mechanismen voor gendergelijkheid, waarin wordt onderstreept dat “de acties van de lidstaten gericht moeten zijn op de bevordering van het gebruik van niet-seksistische taal in alle sectoren, met name in de overheidssector”.

II.A.2. Systematisch alle wetten, voorschriften, beleidslijnen, enz. controleren op seksistische taal en genderspecifieke veronderstellingen en stereotypen, teneinde ze te vervangen door gendergevoelige terminologie. Goede praktijken omvatten het opstellen van praktische gidsen voor taal en communicatie die niet-seksistisch zijn en geen genderstereotypen bevatten voor gebruik in overheidsdocumenten.

II.B. Internet, sociale media en online seksistische haatspraak

Online seksisme is in heel Europa een wijdverbreid fenomeen, waarbij vrouwen onevenredig zwaar worden getroffen – in het bijzonder jonge vrouwen en meisjes, vrouwelijke journalisten, politica's, publieke figuren en vrouwelijke mensenrechtenactivisten. Een aspect van online seksisme is het negatief becommentariëren van geuite meningen of opinies. Terwijl aanvallen op mannen vaker gebaseerd zijn op hun professionele meningen of competenties, zijn vrouwen vaker onderhevig aan seksistisch en geseksualiseerd misbruik en beschimpingen, wat kan worden uitvergroot door de anonimiteit van het internet. Online aanvallen tasten niet alleen de waardigheid van vrouwen aan, maar kunnen vrouwen ook tegenhouden om, ook op de werkplek, hun mening te uiten en resulteert in het verdrijven van vrouwen uit online ruimten, het ondermijnen van het recht op vrije meningsuiting in een democratische samenleving, het beperken van hun professionele mogelijkheden en het versterken van het op gender gebaseerde democratische tekort. Een ander aspect is dat het lichaam, de uitlatingen en activisme van vrouwen nog kritischer bekeken worden in het digitale tijdperk. Daarnaast is het seksistisch misbruik maken van sociale media – zoals het plaatsen van intiem beeldmateriaal zonder toestemming van de afgebeelde personen – een vorm van geweld dat moet worden aangepakt.

Het internet en de sociale media zijn beide instrumenten voor de vrijheid van meningsuiting en de bevordering van de gendergelijkheid, maar ze zorgen er ook voor dat daders hun beledigende gedachten kunnen uiten en zich schuldig kunnen maken aan misbruik. Hoewel wordt erkend dat racistische haatspraak in strijd is met de

⁷ Aanbeveling Comité van Ministers [Rec \(2003\)3](#) betreffende een evenwichtige deelneming van vrouwen en mannen aan politieke en openbare besluitvorming, Memorie van toelichting.

Europese en internationale mensenrechtennormen, geldt dat niet altijd voor seksistische of misogynie haatspraak, en het huidige beleid en de huidige wetgeving op alle niveaus zijn er niet in geslaagd om deze kwestie adequaat aan te pakken. Daarom worden de lidstaten aangemoedigd om hun verantwoordelijkheid te nemen bij de bestrijding van haatspraak en ervoor te zorgen dat voor seksistische haatspraak dezelfde regels gelden als voor racistische haatspraak wat strafrechtelijke sancties betreft.

Bovendien stelt artificiële intelligentie specifieke uitdagingen voor gendergelijkheid en genderstereotypen. Het gebruik van algoritmen kan bestaande genderstereotypen overbrengen en versterken en zo bijdragen tot het voortbestaan van seksisme.

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen.

II.B.1. Wetgevende maatregelen uitvoeren die gevallen van seksistische haatspraak definiëren en strafbaar stellen en van toepassing zijn op alle media, alsmede meldingsprocedures en passende sancties. Ook proactievere procedures voor het opsporen en rapporteren van seksistische haatspraak moeten worden aangemoedigd ten aanzien van alle media, met inbegrip van het internet en de nieuwe media.

II.B.2. Programma's (met inbegrip van software) voor kinderen, jongeren, ouders en opleiders opstarten en bevorderen om kinderen bij te staan in mediageletterdheid voor een veilig en kritisch gebruik van digitale media en gepast digitaal gedrag. Dat moet gebeuren door middel van schoolprogramma's en de productie van handboeken en factsheets over wat seksistisch gedrag is, het ongewenst delen van materiaal op het internet en passende reacties, waaronder genderbewuste informatie over online veiligheid. Dergelijk materiaal wordt verspreiden.

II.B.3. Informatie en campagnes ontwikkelen om het bewustzijn te vergroten over het op seksistische wijze misbruik maken van sociale media, bedreigingen in de internetomgeving en de situaties waarmee kinderen en jongeren worden geconfronteerd (bijvoorbeeld chantage, geldverzoeken of het ongewenst plaatsen van intieme foto's), met praktische tips over hoe dergelijke situaties te voorkomen en erop te reageren.

II.B.4. Campagnes voeren die gericht zijn op het grote publiek over de gevaren, kansen, rechten en verantwoordelijkheden in verband met het gebruik van nieuwe media.

II.B.5. Online bronnen opzetten met deskundig advies over hoe om te gaan met online seksisme, met inbegrip van procedures voor het snel melden/verwijderen van schadelijk of ongewenst materiaal.

II.B.6. Regelmatig studies uitvoeren en naar geslacht en leeftijd uitgesplitste gegevens verzamelen over cyberseksisme en cybergeweld en waar nodig de resultaten delen.

II.B.7. Een gendergelijkheidsperspectief integreren in alle beleidsmaatregelen, programma's en onderzoek met betrekking tot artificiële intelligentie om het potentiële risico te vermijden dat technologie seksisme en genderstereotypes in stand houdt en nagaan hoe artificiële intelligentie genderkloven kan dichten en seksisme kan elimineren. Dit omvat maatregelen om de deelname van vrouwen en meisjes op het gebied van informatie en technologie als studenten, professionals en besluitvormers te vergroten. Bij het ontwerpen van datagestuurde instrumenten en algoritmes moet rekening worden gehouden met gendergerelateerde dynamieken. Er moet meer transparantie komen rond deze kwesties en het bewustzijn over de mogelijke gendervooroordelen in big data moet worden vergroot; er moeten oplossingen worden geboden om de verantwoordelijkheid te verbeteren.

II.C. Media, reclame en andere communicatieproducten en -diensten

Seksisme in de media – elektronisch, gedrukt, visueel en audio – draagt bij tot een omgeving die “alledaags” seksisme tolereert en bagatelliseert. Dat manifesteert zich door:

- seksuele, geseksualiseerde en racistische voorstellingen en objectivering van vrouwen, mannen, meisjes en jongens, ook in reclame, films, televisie, videospelletjes en pornografisch materiaal;
- vernederende of geringschattende opmerkingen over het uiterlijk, de kledij en het gedrag van vrouwen in plaats van een evenwichtige en geïnformeerde discussie te voeren over hun standpunten en meningen;

- het beschrijven en afbeelden van vrouwen en mannen in stereotiepe rollen binnen het gezin en de gemeenschap;
- het reproduceren en bestendigen van genderstereotypen met betrekking tot slachtoffers van gendergerelateerd geweld;
- onevenwichtige vertegenwoordiging en gebrek aan zinvolle deelname van vrouwen in diverse professionele en informatieve rollen (experten, commentatoren), vooral met betrekking tot vrouwen uit minderheidsgroepen.⁸

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.C.1. Wetten invoeren die seksisme in de media en reclame verbieden en het toezicht op en de handhaving van dergelijke maatregelen aanmoedigen.

II.C.2. De opname van uitingen van seksisme in de smaadwetgeving bevorderen.

II.C.3. Aandringen op en steun verlenen voor de deelname van sectoren van de informatie- en communicatietechnologie, media en reclame aan de opstelling, goedkeuring en uitvoering van zelfreguleringsbeleid en -mechanismen voor de uitbanning van seksisme, met inbegrip van seksistische haatspraak in elke sector.

II.C.4. De rol van organisaties die media monitoren en van reclame-organisaties bevorderen bij de bestrijding van seksisme.

II.C.5. De oprichting van een instelling aanmoedigen die bevoegd is om klachten in verband met seksisme in de media en reclame te ontvangen, te analyseren en te beoordelen, en die de bevoegdheid heeft om te eisen dat seksistische inhoud of advertenties worden ingetrokken of gewijzigd.

II.C.6. Relevante organen, zoals gendergelijkheidcommissies of nationale mensenrechteninstellingen, aanmoedigen om onderwijs- en opleidingsstrategieën en instrumenten voor journalisten en andere media- en communicatiedeskundigen in te voeren, met betrekking tot de erkenning van seksisme, hoe positieve en niet-stereotiepe beeldvorming van vrouwen en mannen in de media en in de reclame kan worden bevorderd, en hoe genderbewuste communicatie kan worden bevorderd. Voor die aanvullende activiteiten moeten voldoende middelen worden vrijgemaakt.

II.C.7. Onderzoek ondersteunen naar de prevalentie en de impact van seksistische afbeelding van vrouwen en meisjes in de media en in pornografisch materiaal, de mate waarin zij genderongelijkheid en geweld tegen vrouwen en meisjes verergeren, en ook naar de impact ervan op de fysieke, seksuele en psychologische gezondheid van vrouwen. Middelen toewijzen voor de financiering van doeltreffende communicatie- en bewustmakingscampagnes over het verband tussen seksisme, het gebrek aan gendergelijkheid en geweld tegen vrouwen en meisjes; en positieve en niet-stereotiepe afbeelding van vrouwen en mannen in de media en in de reclame bevorderen.

II.C.8. De gelijke deelname van vrouwen en mannen aan de besluitvorming en de inhoud van de media, en de oprichting van databanken van vrouwelijke experts op alle gebieden aanmoedigen.

II.C.9. Positieve maatregelen aannemen voor uitmuntendheid en leiderschap bij het bevorderen van een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen, zoals een puntensysteem dat extra middelen toewijst aan mediakanalen voor de productie van genderbewuste inhoud.

II.C.10. Positieve beelden van vrouwen als actieve deelnemers aan het sociale, economische en politieke leven en positieve beelden van mannen in niet-traditionele rollen zoals verzorgers aanmoedigen. Goede praktijken stimuleren of belonen, bijvoorbeeld door middel van overheidsfinanciering.

⁸ Zie de bevindingen en aanbevelingen van de conferentie Media en het imago van vrouwen van de Raad van Europa (Amsterdam, 4-5 juli 2013). Zie het verslag van de conferentie op <https://rm.coe.int/1680590fb8>.

II.C.11. Goede praktijken ondersteunen en bevorderen door middel van dialoog en de ontwikkeling van netwerken en partnerschappen tussen belanghebbenden in de media om seksisme en genderstereotypen binnen de sector verder te bestrijden.

II.C.12. Projecten ondersteunen die de meervoudige en intersectionele discriminatie van vrouwen in kwetsbare situaties aanpakken. Stimulansen invoeren voor de media om positieve beelden van vrouwen met een etnische minderheids- en/of migrantenachtergrond te bevorderen.

II.D. Werkplaats

Seksisme op het werk neemt vele vormen aan en is aanwezig in de publieke en private sector. Het uit zich in seksistisch commentaar en gedrag gericht op een werknemer of groep werknemers. Seksisme op het werk omvat onder meer minachtend commentaar, objectivering, seksistische humor of grappen, overdreven familiale opmerkingen, mensen het zwijgen opleggen of negeren, onnodige opmerkingen over kleding en uiterlijk, seksistische lichaamstaal, gebrek aan respect en mannelijke praktijken die vrouwen intimideren of uitsluiten en andere mannen bevoorrechten.⁹ Het schaadt de gelijkheid en waardigheid op het werk.¹⁰

Seksistische veronderstellingen op basis van traditionele genderrollen kunnen leiden tot de overtuiging dat vrouwen, als moeders of toekomstige moeders of mantelzorgers, minder betrouwbare collega's en werknemers zijn. Omgekeerd kan er sprake zijn van vijandigheid ten opzichte van moeders die niet thuisblijven of anderszijds kan het zijn dat zij worden uitgesloten van belangrijke mogelijkheden om hun carrière en daarmee hun beroepsleven vooruit te helpen. Dat draagt bij tot het glazen plafond dat de promotiekansen van vrouwen beperkt. Dergelijke veronderstellingen kunnen ook leiden tot seksistische opmerkingen ten aanzien van mannen die verzorgende taken op zich nemen.

Sommige werkomgevingen worden vooral door mannen gedomineerd, waardoor er een verhoogd risico is dat een cultuur van seksisme wordt gestimuleerd. Daarenboven kunnen vrouwen in besluitvormingsfuncties of vrouwen waarvan gedacht wordt dat ze de institutionele, door mannen gedomineerde hiërarchie uitdagen, bijzonder vatbaar zijn voor seksisme. Op dezelfde manier kunnen mannen seksisme ervaren op werkplekken met overwegend vrouwen, of omdat ze een typisch "vrouwelijk" beroep uitoefenen.

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.D.1. De arbeidswetgeving controleren opdat seksisme en seksistische handelingen op het werk worden verboden, en goede praktijken bevorderen, zoals risicoanalyse, risicobeperkende en beheersmaatregelen, klachtenmechanismen, rechtsmiddelen voor slachtoffers en tuchtmaatregelen via civiel- of administratiefrechtelijke procedures.

II.D.2. De systematische herziening van regels, beleid en regelgeving aanmoedigen en ondersteunen binnen zowel instellingen in de openbare als private sector met het oog op het aannemen van passende gedragscodes die klachtenmechanismen en disciplinaire maatregelen in verband met seksisme en seksistische handelingen omvatten. Dat zou ook intersectionele vormen van seksisme moeten omvatten, bijvoorbeeld met betrekking tot migranten of gehandicapten.

II.D.3. Onafhankelijke beroepsbeoefenaren, beroepsorganisaties en vakbonden aanmoedigen om de strijd tegen seksisme binnen hun organisaties ter harte te nemen, ook in hun interne regels.

II.D.4. Een toolkit voor de bestrijding van seksisme ontwerpen en op grote schaal beschikbaar stellen, met inbegrip van relevante wettelijke bepalingen en uitleg over de institutionele voordelen van de uitbanning van seksisme, en voorbeelden van seksistische handelingen en goede praktijken voor de uitbanning van seksisme. Werkgevers en managers, vakbondsvertegenwoordigers en ander relevant personeel moeten worden

⁹ Hoge Raad voor professionele gelijkheid tussen mannen en vrouwen (2016), "Kit to act against sexism – Three tools for the world of work" ("Toolkit tegen seksisme – drie tools voor op het werk"), beschikbaar op <https://rm.coe.int/16806fbc1e>.

¹⁰ Artikel 26, lid 2 van het Europees Sociaal Handvest (herzien) verzoekt de partijen om "de bewustwording van, informatie over en preventie van seksuele intimidatie op het werk of verband houdend met werk te bevorderen en alle passende maatregelen te nemen om werknemers tegen dergelijk gedrag te beschermen".

herinnerd aan hun verplichting om seksisme op het werk uit te bannen en aan de herstellende maatregelen die voor slachtoffers beschikbaar zijn.

II.D.5. Er moet vanop het hoogste niveau (in de publieke en private sector) worden aangedrongen op het aangaan van een engagement om een institutionele cultuur die seksisme op de werkplek verwerpt te bevorderen, bijvoorbeeld door het opstellen van een beleid voor gelijke behandeling, interne richtsnoeren en campagnes over verschillende vormen van seksisme en de deconstructie van stereotypen, door de verhoging van het aantal vrouwen in besluitvormingsposities en door het doorbreken van het glazen plafond, onder meer door middel van tijdelijke speciale maatregelen, zoals streefcijfers en quota.

II.D.6. Er bij het hoogste niveau (in de publieke en private sector) op aandringen dat zij zich inzetten om het bewustzijn, de informatie en de preventie met betrekking tot seksistisch gedrag te bevorderen en alle passende maatregelen te nemen om de werknemers tegen dergelijk gedrag te beschermen.

II.E. Publieke sector

Seksisme in de publieke sector en het vertrouwen op genderstereotypen kunnen leiden tot de weigering van openbare diensten en ongelijke toegang tot middelen. Tegelijkertijd worden de waardigheid, legitimiteit en het gezag van vrouwen die werkzaam zijn in de publieke sector, met inbegrip van vrouwen die verkozen zijn of lid zijn van besluitvormingsorganen, op alle niveaus vaak in vraag gesteld als gevolg van seksisme en seksistisch gedrag.¹¹

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.E.1. Bepalingen tegen seksisme en seksistisch gedrag en taalgebruik opnemen in interne gedragscodes en voorschriften, met passende sancties voor degenen die werkzaam zijn in de publieke sector, met inbegrip van verkozen vergaderingen.

II.E.2. Initiatieven en onderzoeken ondersteunen van parlementsleden, maatschappelijke middenveldorganisaties, vakbonden of activisten om seksisme in de openbare ruimte aan te pakken.

II.E.3. De opname bevorderen van bepalingen over gendergelijkheid in het toepasselijke juridisch kader als goede openbare aanbestedings-/inkooppraktijk.

II.E.4. Ervoor zorgen dat werknemers in de publieke sector opgeleid worden over het belang van niet-seksistisch gedrag bij werken met het publiek, alsook met collega's op de werkvloer. Tijdens een dergelijke opleiding moeten de definitie van seksisme, de verschillende uitingsvormen ervan, manieren om genderstereotypen en -vooroordelen te deconstrueren en hoe daarop te reageren, aan bod komen.

II.E.5. Ontvangers van overheidsdiensten informeren over hun rechten op het gebied van niet-seksistisch gedrag, bijvoorbeeld door middel van sensibiliseringscampagnes en specifieke meldingssystemen om mogelijke problemen op te sporen en te bemiddelen.

II.E.6. Het versterken en uitvoeren van interne disciplinaire maatregelen bevorderen voor seksisme in de publieke sector en in alle besluitvormings- en politieke organen, bijvoorbeeld door verantwoordelijkheden en middelen te verminderen of op te schorten, of door financiële sancties.

II.F. Justitie

Seksisme en genderstereotypen binnen de burgerlijke, administratieve en strafrechtelijke en rechtshandhavingssystemen vormen belemmeringen voor de rechtsbedeling. Dat kan ertoe leiden dat

¹¹ Volgens een studie van de Interparlementaire Unie en de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa uit 2018 heeft bijvoorbeeld 85% van de ondervraagde vrouwelijke parlementsleden in het parlement onder psychologisch geweld geleden; werden vrouwelijke parlementsleden jonger dan 40 jaar vaker lastiggevallen; hebben vrouwelijke parlementaire medewerkers meer te lijden gehad onder seksueel geweld dan vrouwelijke parlementsleden; en had de meerderheid van de parlementen geen mechanismen die vrouwen de kans geven om zich te laten horen. Interparlementaire Unie en Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa (2018), "Seksisme, intimidatie en geweld tegen vrouwen in de parlementen van Europa", beschikbaar op www.ipu.org/resources/publications/reports/2018-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliaments-in-europe.

besluitvormers een verkeerd geïnformeerd of discriminerend oordeel vellen op basis van vooringenomen overtuigingen en inherente vooroordelen in plaats van op basis van relevante feiten.¹²

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.F.1. Met inachtneming van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, zorgen voor regelmatige en adequate opleiding van alle rechters en magistraten op het gebied van mensenrechten en gendergelijkheid, en de schade die wordt veroorzaakt door gendervooroordelen en genderstereotypen en het gebruik van seksistische taal, in het bijzonder in gevallen van geweld tegen vrouwen en meisjes.¹³

II.F.2. Zorgen voor de opleiding van al het rechtshandhavingspersoneel op het gebied van seksisme, cyberseksisme, seksistische haatspraak en geweld tegen vrouwen; de melding van dergelijk gedrag aan de politie vergemakkelijken; en de politie meer macht geven om bewijs van online misbruik in beslag te nemen en veilig te stellen.

II.F.3. Nationale en internationale rechtbanken en tribunalen aanmoedigen om ontvankelijk te zijn voor interventies van derden en deskundige meningen van experts over onbekende onderwerpen, zoals seksisme en genderstereotypen.

II.F.4. Ervoor zorgen dat de systemen voor het melden van schendingen en de toegang tot rechtshandhaving veilig, beschikbaar en passend zijn; de financiële lasten of andere afschrikkende maatregelen verlichten die slachtoffers ervan weerhouden om zaken in het passende forum te melden of te vervolgen. Maatregelen nemen om het risico van revictimisatie tegen te gaan.

II.F.5. Juridische beroepsorganisaties aanmoedigen om openbare lezingen en andere evenementen te organiseren om juridische beroepsbeoefenaren en andere relevante belanghebbenden bewust te maken van seksisme en genderstereotypen in het rechtssysteem.

II.G. Onderwijsinstellingen

Seksistische boodschappen geven onze samenleving vorm, dringen door in de onderwijssystemen en worden erdoor gereproduceerd, waar ze in twijfel getrokken zouden moeten worden. Kinderen en jongeren nemen genderstereotypen over via leerplannen, lesmateriaal, gedrag en taal.¹⁴ Seksisme kan ingebed zijn in de cultuur van onderwijsinstellingen op alle niveaus, van de kleuterklas tot het hoger onderwijs. Het kan vele vormen aannemen, bijvoorbeeld tolerantie voor en bagatellisering van seksistische beelden, taal en uitdrukkingen; intolerantie voor niet-conformerend gendergedrag; het niet aanpakken van onbewuste vooroordelen door personeel en studenten; ontbrekende of ongeschikte klachten- en registratiemechanismen; gebrek aan sancties voor seksuele intimidatie, inclusief indien gepleegd door andere studenten. Deze ingebedde vormen van seksisme kunnen de latere keuzes op het gebied van onderwijs, carrière en levensstijl beïnvloeden. Lidstaten zijn ook verantwoordelijk voor het waarborgen van de verantwoordingsplicht van particuliere instellingen voor hun daden, en er mogen geen uitzonderingen worden gemaakt voor religieuze onderwijsinstellingen.

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.G.1. De bepalingen volledig invoeren van Aanbeveling [CM/Rec\(2007\)13 van](#) het Comité van Ministers aan de lidstaten inzake gender mainstreaming in het onderwijs.

¹² "Actieplan van de Raad van Europa ter versterking van de rechterlijke onafhankelijkheid en onpartijdigheid" (CM(2016)36-definitief), "alles moet in het werk worden gesteld om genderstereotypen binnen de rechterlijke macht zelf te bestrijden" (maatregel 2.4); OHCHR, "Eliminating judicial stereotyping – Equal access to justice for women in gender-based violence cases" ("Komaf maken met gerechtelijke stereotypering – Gelijkwaardige toegang tot het gerecht voor vrouwen in zaken over geweld op basis van gender"), 9 juni 2014.

¹³ Zie "Manual for Judges and Prosecutors on Ensuring Women's Access to Justice" ("Handleiding voor rechters en openbare aanklagers om vrouwen toegang tot het gerecht te bieden") van de Raad van Europa (2017), beschikbaar op <https://rm.coe.int/training-manual-women-access-to-justice/16808d78c5>

¹⁴ Zie de conclusies en aanbevelingen van de conferentie van de Raad van Europa "Combating gender stereotypes in and through education" ("Bestrijden van genderstereotypen in en door onderwijs") (Helsinki, 9-10 oktober 2014). Zie het verslag van de conferentie op <https://rm.coe.int/1680590f0>.

II.G.2. Ervoor zorgen dat gendergelijkheid en non-discriminatie worden opgenomen en seksisme en seksistisch gedrag worden gebannen in alle aspecten van het onderwijsproces, met inbegrip van mechanismen en richtsnoeren voor het melden van, reageren op en registreren van incidenten.

II.G.3. Preventiecampagnes met betrekking tot seksisme en seksistisch gedrag in onderwijsinstellingen voeren en/of ondersteunen en zorgen voor nultolerantie voor dergelijke verschijnselen, met inbegrip van genderstereotypering en pesterijen, cyberpesten, seksistische beledigingen en gendergerelateerd geweld.

II.G.4. Evenementen organiseren, ook via overheidsinstanties, die zich bezighouden met gendergelijkheidskwesties en manieren om seksisme, genderstereotypen en onbewuste gendervooroordelen te voorkomen en te bestrijden in alle onderwijsinstellingen.

II.G.5. Een gendergelijkheidsperspectief integreren in alle aspecten van de opleidingen en bijscholingen voor leerkrachten, en in de cursussen voor de directie.

Met betrekking tot onderwijsmethoden, tools en leerprogramma's:

II.G.6. Richtsnoeren opstellen om gendergelijkheid, non-discriminatie en onderwijsmethoden en tools voor mensenrechten te integreren in de onderwijsprogramma's op alle onderwijsniveaus, zowel in de openbare als in de particuliere sector, vanaf de vroege kinderjaren. Dat omvat ook onderwijs over het privéleven, om kinderen aan te moedigen zelfredzaam te zijn en hun verantwoordelijkheid te versterken in hun relaties en gedrag – met inbegrip van toestemming en persoonlijke grenzen. De leerplannen moeten leeftijdsgebonden, wetenschappelijk correcte en onderbouwde en uitgebreide seksuele en seksualiteitsvoorlichting voor meisjes en jongens bevatten. Het programma zou ook intersectionele vormen van seksisme moeten omvatten, bijvoorbeeld met betrekking tot migranten of gehandicapten.

II.G.7. De ontwikkeling aanmoedigen van een website met middelen, goede praktijken en lesmateriaal, en een handleiding om genderstereotypen in onderwijsmateriaal voor opleiders, leerkrachten en inspecteurs te helpen opsporen en verwijderen.

II.G.8. Speciale programma's en loopbaanbegeleiding bevorderen die studenten ondersteunen bij het maken van studie- en loopbaankeuzes die niet gebaseerd zijn op genderstereotypen, met inbegrip van opleiding voor personeel over genderstereotypen en onbewuste vooroordelen.

II.H. Cultuur en sport

Seksisme manifesteert zich in veel aspecten van het culturele leven, vooral omdat genderstereotypen alomtegenwoordig zijn. Volgens het VN-comité voor economische, sociale en culturele rechten omvat het culturele leven levenswijzen, taal, mondelinge en schriftelijke literatuur, muziek en zang, non-verbale communicatie, religieuze of geloofsovertuigingssystemen, rituelen en ceremonies, sport en spel, productiemethoden of technologie, natuurlijke en door de mens gecreëerde omgevingen, voedsel, kleding en onderdak, kunst, gebruiken en tradities. Kunst en cultuur spelen een essentiële rol bij het creëren van houdingen en genderrollen en daarom is het van cruciaal belang om seksisme in die gebieden aan te pakken. Bovendien mogen volgens het Verdrag van Istanbul cultuur, godsdienst, gewoontes of tradities niet worden beschouwd als een rechtvaardiging voor geweld tegen vrouwen en meisjes.

Kwesties die in het sportleven moeten worden aangepakt zijn onder meer de seksistische houding van de media, sportorganisaties, coaches, sportleiders, atleten, enz.; seksistische afbeelding van vrouwen in de sport, het geringschatten van de sportprestaties van vrouwen door hen in stereotiepe rollen weer te geven of hun sport te minachten; en seksisme en seksistische haatspraak tijdens sportevenementen.

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.H.1. Instrumenten ter bestrijding van seksisme in de culturele en sportsector opstellen en bevorderen, zoals opleidingsmateriaal of instrumenten voor gendergevoelig taalgebruik en communicatie.

II.H.2. Aanbevelingen [CM/Rec\(2015\)2 van](#) het Comité van Ministers aan de lidstaten over gender mainstreaming in de sport en [CM/Rec\(2017\)9 van](#) het Comité van Ministers aan de lidstaten over gendergelijkheid in de audiovisuele sector opnieuw bevestigen en uitvoeren.

II.H.3. Vooraanstaande culturele en sportieve figuren aanmoedigen om seksistische vooronderstellingen te corrigeren of seksistische haatspraak aan de kaak te stellen.

II.H.4. Er bij sportfederaties en -verenigingen en culturele instellingen op alle niveaus op aandringen om gedragscodes ter voorkoming van seksisme en seksistisch gedrag op te stellen, die bepalingen voor disciplinaire maatregelen moeten bevatten. Nultolerantie aanmoedigen ten opzichte van seksisme en seksistische haatspraak in culturele en sportevenementen.

II.H.5. Er bij de sport- en culturele sector op alle niveaus op aandringen om concrete maatregelen te nemen ter bevordering van gendergelijkheid en de niet-stereotiepe beeldvorming van vrouwen en mannen, meisjes en jongens.

II.H.6. De uitzending en de berichtgeving in de media, in het bijzonder de openbare media, van culturele en sportevenementen voor vrouwen bevorderen, op gelijke voet met die voor mannen, en de prestaties van vrouwen publiekelijk loven.¹⁵ Zichtbaarheid geven en positieve rolmodellen bevorderen van vrouwen en mannen, meisjes en jongens, die deelnemen aan sporten waarin zij ondervertegenwoordigd zijn.

II.I. Privésfeer

Seksisme binnen het gezin kan bijdragen tot het versterken van stereotiepe rollen, het verlies van emancipatie bij vrouwen, een laag zelfbeeld en de cyclus van geweld tegen vrouwen en meisjes. Het kan ook levens- en loopbaankeuzes beïnvloeden. Hoewel de traditionele genderrollen binnen het gezin (mannen als kostwinners, vrouwen die huishoudelijke taken uitvoeren) over het algemeen zijn verschoven naarmate er meer vrouwen in de betaalde beroepsbevolking zijn gekomen, verschillen de factoren die bijdragen tot verandering sterk van gezin tot gezin en van land tot land. Seksistisch gedrag blijft wijdverbreid in de interpersoonlijke relaties en vrouwen verrichten nog steeds veel meer onbetaald huishoudelijk werk dan mannen.

Artikel 16 van het CEDAW bepaalt dat de staten die partij zijn bij het verdrag passende maatregelen moeten nemen om de gelijkheid van vrouwen en mannen binnen het gezin te waarborgen.¹⁶ Het verband tussen seksisme en de preventie van geweld tegen vrouwen en meisjes versterkt de noodzaak om actie te ondernemen in de privésfeer.

De hierboven aanbevolen maatregelen, met name die met betrekking tot taal en sensibilisering, alsook deze aangaande media, onderwijs en de culturele sector, zijn in het bijzonder relevant voor de aanpak van seksisme in de private sfeer.

Sancties voor seksisme binnen het gezin zijn echter ongepast, tenzij het gedrag de drempel van criminaliteit bereikt, zoals fysiek, psychisch of economisch geweld tegen vrouwen.

De regeringen van de lidstaten wordt verzocht om de volgende maatregelen te overwegen:

II.I.1. Maatregelen invoeren met betrekking tot de combinatie van privé- en beroepsleven, met inbegrip van betaald zwangerschaps- en vaderschapsverlof, betaald ouderschapsverlof voor vrouwen en mannen, universele toegang tot hoogwaardige en betaalbare kinderopvang en andere sociale diensten, en flexibele werkregelingen voor zowel vrouwen als mannen. De toegang tot diensten verbeteren voor ouderenzorg en andere afhankelijke personen. Campagnes organiseren om de gelijke verdeling van de huishoudelijke en zorgtaken tussen vrouwen en mannen te bevorderen.

II.I.2. Beleid en maatregelen bevorderen ter ondersteuning van een positieve opvoeding die gelijke kansen voor kinderen garanderen, ongeacht hun geslacht, status, capaciteiten of gezinssituatie. Een positieve opvoeding verwijst naar het gedrag van de ouders dat gebaseerd is op het belang van het kind dat opgevoed wordt, dat vrij is van genderstereotypen, dat emanciperend is, dat geweldloos is en erkenning en begeleiding biedt, waarbij grenzen worden gesteld om de volledige ontwikkeling van het kind mogelijk te maken.

¹⁵ Zoals de website "This Girl Can", die actieve vrouwen in de bloemetjes zet (www.thisgirlcan.co.uk/).

¹⁶ Bovendien verplicht artikel 2.e van het CEDAW de staten ertoe om "alle passende maatregelen te nemen om een einde te maken aan de discriminatie van vrouwen door personen, organisaties of ondernemingen".

II.I.3. Maatregelen en instrumenten invoeren om ouders te leren beter om te gaan met cyberseksisme en internetpornografie.

II.I.4. Opleiding bevorderen in het herkennen en aanpakken van seksisme en seksistisch gedrag in het kader van professionele cursussen voor mensen die te maken hebben met gezins- en interpersoonlijke relaties, bijvoorbeeld personeel van de sociale dienst, met inbegrip van kraamzorg en kinderopvangcentra.

III. Verslaggeving en evaluatie

In deze aanbeveling wordt de lidstaten verzocht toe te zien op de voortgang van de uitvoering ervan en de bevoegde stuurgroep(en) op de hoogte te houden van de genomen maatregelen en de geboekte vooruitgang.

De verslaggeving moet regelmatig gebeuren en informatie bevatten over:

- wettelijke en beleidskaders, maatregelen en goede praktijken in de aanpak van seksisme, seksistisch gedrag, genderstereotypen en seksistische haatspraak, met name in de openbare ruimte, op het internet en in de media, op de werkplek, in de openbare, gerechtelijke, onderwijs-, sport- en culturele sector en in de privésfeer, met inbegrip van instrumenten voor het melden van seksistisch gedrag, alsmede disciplinaire procedures en sancties;
- het alomvattend beleid, of beleid in het kader van een nationale strategie inzake gendergelijkheid, dat is aangenomen om seksisme en seksistisch gedrag uit te bannen, met inbegrip van definities, indicatoren, nationale controle- en evaluatiemechanismen;
- de werkzaamheden van alle coördinerende organen die zijn opgericht of aangewezen om toezicht te houden op de implementatie op nationaal niveau;
- het onderzoek dat is uitgevoerd en ondersteund om gegevens te verstrekken over het voorkomen en de gevolgen van seksisme en seksistisch gedrag in de doelgebieden, alsmede de resultaten van dergelijk onderzoek;
- de nationale sensibiliseringsmaatregelen en -campagnes op alle niveaus, inclusief de media via dewelke ze werden gevoerd.